

Maria Jolanta Orłowska

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

KONKURENCYJNOŚĆ POLSKICH GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH O RÓŻNYCH KIERUNKACH PRODUKCJI W ŚWIETLE DANYCH FADN

*COMPETITIVENESS OF POLISH ORGANIC FARMS WITH DIFFERENT DIRECTIONS
OF PRODUCTION IN THE LIGHT OF FADN DATA*

Słowa kluczowe: gospodarstwo ekologiczne, potencjał produkcyjny, intensywność produkcji, konkurencyjność

Key words: organic farm, production potential, production intensity, competitiveness

JEL codes: Q12 D2, D24, D3, D31, O1

Abstrakt. Celem artykułu jest ocena efektywności oraz konkurencyjności polskich gospodarstw ekologicznych o różnych kierunkach produkcji. Przedstawiono też ich potencjał produkcyjny, intensywność oraz koszty produkcji. Wykorzystano informacje z gospodarstw prowadzących rachunkowość według polskiego FADN zawarte w publikacjach IERiGŻ-PIB: *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w latach 2013, 2014, 2015*. Zastosowano metody opisową z wykorzystaniem zestawień tabelarycznych oraz porównawczą. Badaniami objęto lata 2013-2015. W analizowanym okresie kierunek produkcji wpływał na efektywność i konkurencyjność polskich gospodarstw ekologicznych. Gospodarstwa prowadzące produkcję roślinną charakteryzowały się wyższą produktywnością pracy niż gospodarstwa utrzymujące zwierzęta. Wśród badanych gospodarstw ekologicznych pełną zdolnością konkurencyjną wykazały się jedynie gospodarstwa z uprawami trwałymi, zdolnością do konkurencji – wyspecjalizowane w uprawach polowych, natomiast brakiem zdolności konkurencyjnej – gospodarstwa utrzymujące zwierzęta: krowy mleczne, zwierzęta trawożerne oraz mieszane.

Wstęp

Po wstąpieniu do Unii Europejskiej (UE) liczba gospodarstw i powierzchnia UR przestawianych na ekologiczne metody produkcji w Polsce zaczęła systematycznie wzrastać. Stało się tak w wyniku rosnącego popytu na produkty ekologiczne oraz udzielanego tym gospodarstwom wsparcia ze środków publicznych [Niewęglowska 2014]. Wytwarzanie produktów ekologicznych odbywa się w gospodarstwach posiadających certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub będących w trakcie przestawiania na ekologiczne metody produkcji, a znajdujących się pod kontrolą jednostki certyfikującej [Nowogródzka 2012]. W rolnictwie ekologicznym kontroli podlegają nie tylko metody produkcji, przechowalnictwa i przetwórstwa, ale i stan środowiska, w którym funkcjonuje gospodarstwo [Rozporządzenie nr 834/2007, OJ L 189, 20.7.2007].

System produkcji ekologicznej nie tylko zapewnia wysoką jakość wytwarzanych produktów, lecz jest także przyjazny dla środowiska. Jednak w wyniku niestosowania środków chemii rolnej (np. syntetycznych nawozów mineralnych, chemicznych środków ochrony roślin) i weterynaryjnej (np. hormonów) produkcja ekologiczna jest bardziej pracochłonna i mniej wydajna, a osiągnęte dochody niższe. Dla ich zrekompensowania w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020) w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” przewidziano płatności dla rolników prowadzących certyfikowaną produkcję ekologiczną oraz dla przestawiających produkcję w gospodarstwie na metody ekologiczne. W PROW 2014-2020 rolnictwo ekologiczne definiowane jest jako „sposób gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa rolnego, oparty na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego nieprzetworzonych technologicznie”

[MRiRW 2016]. W definicji tej wyraźnie podkreśla się współistnienie kierunków produkcji roślin i zwierząt. Prawdopodobnie bowiem prowadzone gospodarstwo ekologiczne dla zachowania równowagi paszowo-nawozowej powinno posiadać zwierzęta, natomiast rezygnacja z podstawowej zasady łączenia produkcji roślinnej ze zwierzęcą może doprowadzić do niedoborów pokarmowych i zubażenia gleby, co automatycznie ogranicza plony. Jednak pomimo tego wiele gospodarstw z dużym udziałem upraw pastewnych, zwłaszcza użytków zielonych, rezygnuje z chowu zwierząt [Natchman 2014]. Wydaje się, że takie postępowanie może mieć uzasadnienie ekonomiczne. Dlatego celem artykułu jest ocena efektywności oraz konkurencyjności polskich gospodarstw ekologicznych o różnych kierunkach produkcji. Przedstawiono też ich potencjał produkcyjny, intensywność oraz koszty produkcji.

Material i metodyka badań

Źródłem danych do badań były informacje z gospodarstw prowadzących rachunkowość według polskiego FADN zawarte w publikacjach: *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w latach 2013, 2014, 2015*. Analizowano gospodarstwa ekologiczne wydzielone zgodnie z klasyfikacją (TF8¹) z uprawami polowymi, uprawami trwałymi, krowami mlecznymi, zwierzętami trawożernymi i mieszane. Potencjał gospodarstw zmierzono powierzchnią UR (ha), nakładami pracy ogółem na 100 ha UR (AWU²), udziałem pracy własnej w nakładach pracy ogółem (%), aktywami ogółem (tys. zł), kapitałem gospodarstwa (tys. zł/ha UR) i wskaźnikiem technicznego uzbrojenia pracy mierzonym wartością maszyn i urządzeń na 1 osobę pełnozatrudnioną (tys. zł/AWU). Przedstawiono także koszty produkcji mierzone kosztami ogółem na 1 ha UR (zł) oraz koszty poniesione na 1000 zł produkcji (zł). Efektywność produkcyjną gospodarstw określono wskaźnikami produktywności, odnosząc produkcję do nakładów poszczególnych czynników: ziemi, nakładów pracy ogółem i aktywów ogółem. Analizowano także udział dopłat w dochodzie. Do ustalenia konkurencyjności badanych gospodarstw użyto wskaźnika konkurencyjności (Wk):

$$Wk = Dzgr / (Kwz + Kwp + Kwk)$$

gdzie: $Dzgr$ – dochód z gospodarstwa rolnego, Kwz – koszt alternatywny własnej ziemi, Kwp – koszt alternatywny własnej pracy, Kwk – koszt alternatywny własnego kapitału (bez własnej ziemi).

Wartość $Wk \geq 1$ oznacza pełne pokrycie dochodem kosztów własnych czynników produkcji, natomiast $Wk < 1$ wskazuje na ich niepełne pokrycie. Bardziej szczegółową klasyfikację wskaźnika konkurencyjności przyjęto za Wernerem Kleinhansem [2015], gdzie: $Wk1$ – oznacza ujemny dochód z gospodarstwa, $Wk2$ – częściowe pokrycie kosztów własnych czynników produkcji ($0 \leq Wk < 1$), $Wk3$ – pełne pokrycie kosztów własnych czynników produkcji ($1 \leq Wk < 2$), $Wk4$ – dwukrotne i większe pokrycie kosztów własnych czynników produkcji ($Wk \geq 2$).

Gospodarstwami zdolnymi do konkurencji są gospodarstwa, w których wartość Wk mieści się w przedziale $1 \leq 2$, natomiast w pełni konkurencyjnymi te, w których wartość $Wk \geq 2$. Konkurencyjność badanych gospodarstw ekologicznych analizowano także jako ich zdolność do rozwoju, mierzona takimi wskaźnikami, jak: dochód z zarządzania, parytet dochodowy i stopa inwestycji netto. Oceniono też udział dopłat w dochodzie. Zastosowano metodę opisową z wykorzystaniem zestawień tabelarycznych oraz metodę porównawczą. Badaniem objęto lata 2013-2015. Posłużono się średnimi arytmetycznymi badanych cech dla okresu objętego badaniem.

¹ Klasyfikacja TF8 obejmuje typy rolnicze: uprawy polowe, uprawy ogrodnicze, winnice, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne, zwierzęta ziarnożerne, uprawy mieszane.

² AWU (ang. Annual Work Unit) – jednostka przeliczeniowa pracy.

Wyniki badań

Analizowano gospodarstwa ekologiczne (będące w polu zainteresowania polskiego FADN) prowadzące produkcję roślinną (wyspecjalizowane w uprawach polowych, z uprawami trwałymi) oraz utrzymujące zwierzęta (z krowami mlecznymi, ze zwierzętami trawożernymi oraz gospodarstwa mieszane). Potencjał produkcyjny gospodarstw uwarunkowany był kierunkiem produkcji. Największą powierzchnią UR charakteryzowało się średnie gospodarstwo wyspecjalizowane w uprawach polowych (43,7 ha), mniejszą – gospodarstwo ze zwierzętami trawożernymi (35,5 ha). Powierzchnia UR gospodarstw z uprawami trwałymi, krowami mlecznymi i mieszanych była zbliżona (wynosiła odpowiednio: 25,3, 23,0, 22,0 ha). Gospodarstwa mleczne i mieszane ponosiły największe nakłady pracy (odpowiednio: 8,2 i 8,1 AWU na 100 ha UR), niższe – z uprawami trwałymi (7 AWU na 100 ha UR), najniższe zaś wyspecjalizowane w uprawach polowych i ze zwierzętami trawożernymi (4,6 AWU na 100 ha UR). Gospodarstwa ze zwierzętami trawożernymi i z krowami mlecznymi oraz mieszane opierały swoją działalność głównie na pracy członków rodzin, natomiast z uprawami trwałymi i z uprawami polowymi w znacznym stopniu na zatrudnianiu pracowników najemnych (tab. 1).

Większe nakłady pracy w gospodarstwach mieszanych oraz z uprawami trwałymi rekompensowały niższy poziom technicznego uzbrojenia pracy mierzony wartością maszyn, urządzeń na 1 osobę pełnozatrudnioną (AWU) wynoszący odpowiednio: 50,69 i 65,81 tys. zł. Najwyższym zaś wskaźnikiem technicznego uzbrojenia pracy charakteryzowały się gospodarstwa o najniższych nakładach pracy, z uprawami polowymi i z trawożernymi (odpowiednio: 71,5 i 68,9 tys. zł/AWU). Natomiast gospodarstwa mleczne wyróżniały się zarówno wysokimi

Tabela 1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych o różnych kierunkach produkcji (średnio w latach 2013-2015)

Table 1. Production potential of ecological farms with different production directions (average in 2013-2015)

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Gospodarstwa według typów rolniczych/ <i>Farms by type of farming</i>				
	uprawy polowe/ <i>field crops</i>	uprawy trwałe/ <i>other permanent crops</i>	krowy mleczne/ <i>dairy cows</i>	zwierzęta trawożerne/ <i>other grazing livestock</i>	mieszane/ <i>mixed</i>
Powierzchnia UR/ <i>Total Utilised Agricultural Area [ha]</i>	43,70	25,30	23,00	35,50	22,00
Nakłady pracy ogółem [AWU/100 ha UR]/ <i>Total labour input [AWU/100 ha agricultural land]</i>	4,60	7,00	8,20	4,60	8,10
Udział pracy własnej w nakładach pracy ogółem/ <i>Share of own work in total work expenditure [%]</i>	74,10	61,10	94,70	97,60	88,90
Aktywa ogółem [tys. zł]/ <i>Total assets [thous. PLN]</i>	980	946	781	932	706
Kapitał gospodarstwa [tys. zł/ha UR]/ <i>Farm capital [thous. PLN/ha AL]</i>	8,79	13,94	17,08	12,17	13,83
Wartość maszyn i urządzeń na 1 osobę pełnozatrudnioną [tys. zł]/ <i>Machinery [thous. PLN]</i>	71,50	65,81	70,44	68,90	50,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Goraj i in. 2015, 2016, Bocian i in. 2017]

Source: own study based on [Goraj i in. 2015, 2016, Bocian i in. 2017]

nakładami pracy, jak i relatywnie wysokim poziomem technicznego uzbrojenia pracy (70,44 tys. zł/AWU). Wartość aktywów przypadających na gospodarstwo była najwyższa w gospodarstwach z uprawami polowymi (980 tys. zł) oraz z uprawami trwałymi (946 tys. zł), niższa w gospodarstwach ze zwierzętami trawożernymi (932 tys. zł), najniższa w gospodarstwach pozostałych typów rolniczych: mieszanych (706 tys. zł) i w wyspecjalizowanych w krowach mlecznych (781 tys. zł) (tab. 1).

Analizowano także wartość kapitału gospodarstwa przypadającego na 1 ha UR. Wartość kapitału gospodarstwa rolnego obejmuje wartość: zwierząt, upraw trwałych, urządzeń melioracyjnych, budynków, maszyn i urządzeń oraz kapitału obrotowego. Nie są w niej ujęte kwoty i inne prawa, które nie mogą być oddzielone od wartości ziemi [Bocian i in. 2017]. Najmniejszym kapitałem w przeliczeniu na 1 ha UR charakteryzowały się gospodarstwa z uprawami polowymi (8,79 tys. zł) oraz ze zwierzętami trawożernymi (12,17 tys. zł), nieco wyższym (powyżej 13 tys. zł) – gospodarstwa z uprawami trwałymi oraz mieszane i najwyższym – z krowami mlecznymi (17,08 tys. zł) (tab. 1).

Spośród analizowanych gospodarstw najbardziej intensywną produkcję, mierzoną kosztami ogółem na 1 ha UR, prowadziły gospodarstwa z uprawami trwałymi oraz z krowami mlecznymi i mieszane. Najmniej intensywnie produkowały gospodarstwa o największej powierzchni UR – ze zwierzętami trawożernymi oraz z uprawami polowymi. Koszty wytworzenia produkcji także zależały od kierunku gospodarstwa. Najmniejsze koszty na wytworzenie 1000 zł produkcji poniosły gospodarstwa z uprawami trwałymi oraz z krowami mlecznymi (odpowiednio: 669,70 i 838 zł). W gospodarstwach z uprawami polowymi koszty były wyższe (954,80 zł) i kształtowały się na poziomie kosztów gospodarstw mieszanych (963,71 zł). Kosztami przekraczającymi wartość produkcji (1213,75 zł) wyróżniały się gospodarstwa ze zwierzętami trawożernymi (tab. 2).

Tabela 2. Intensywność produkcji, koszty produkcji oraz efektywność gospodarstw ekologicznych o różnych kierunkach produkcji (średnio w latach 2013-2015)

Table 2. Production intensity, production costs and efficiency of organic farms with different production directions (average in 2013-2015)

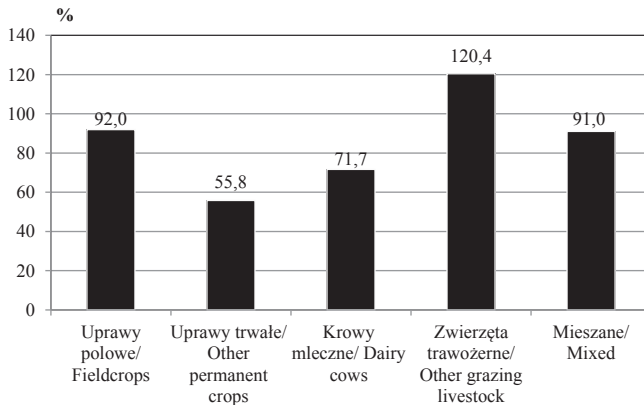
Wyszczególnienie/ Specification	Gospodarstwa według typów rolniczych/ Farms by type of farming				
	uprawy polowe/ field crops	uprawy trwałe/other permanent crops	krowy mleczne/ dairy cows	zwierzęta trawożerne/ other grazing livestock	mieszane/ mixed
Koszty ogółem na 1 ha UR [zł]/ Total costs per 1 ha of UAA [PLN]	2100,50	3337,10	3196,79	1784,74	2895,01
Koszty ogółem na 1 tys. zł produkcji [zł]/Total costs per thous. PLN total output [PLN]	954,80	669,70	838,39	1213,75	963,71
Produkcja ogółem [zł/ha UR]/ Total output [PLN/ha UAA]	2220,50	5400,82	3812,44	1473,17	3004,27
Produkcja ogółem przypadająca na 1 osobę pełnozatrudnioną [tys. zł]/Total output per one full-time person [thous. PLN]	47,14	74,46	46,52	31,82	36,85
Produkcja ogółem na tys. zł aktywów [zł]/Total output for thous. PLN assets [PLN]	97,26	140,32	112,34	56,11	93,38

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Gospodarstwa o różnych kierunkach produkcji różniły się produktywnością ziemi, pracy i aktywów. Największą produktywność ziemi (5400,82 zł/ha UR) odnotowano w gospodarstwach z uprawami trwałymi, niższą – z krowami mlecznymi i w mieszanych (odpowiednio: 3812,44 i 3004,27 zł/ha UR), najniższą w wyspecjalizowanych w uprawach polowych oraz ze zwierzętami trawożernymi (odpowiednio: 2220,5 i 1473,17 zł/ha UR). Największa produkcja na 1 pełnozatrudnionego przypadła także w gospodarstwach z uprawami trwałymi (74,46 tys. zł/AWU), niższa zaś w wyspecjalizowanych w uprawach polowych i z krowami mlecznymi (odpowiednio: 47,14 i 46,52 tys. zł/AWU) i najniższą w gospodarstwach mieszanych i ze zwierzętami trawożernymi (odpowiednio: 36,85 i 31,82 tys. zł/ha UR). Największą zaś produkcję przypadającą na tys. zł aktywów uzyskano w gospodarstwach z uprawami trwałymi i z krowami mlecznymi (odpowiednio: 140,32 i 112,34 zł), niższą w wyspecjalizowanych w uprawach polowych i mieszanych (odpowiednio: 97,26 i 93,38 zł), najniższą w gospodarstwach ze zwierzętami trawożernymi (56,11 zł) (tab. 2).

Gospodarstwa z uprawami trwałymi, o największej produktywności ziemi, pracy i aktywów, charakteryzowały się najniższym udziałem dopłat w dochodzie (55,8%), natomiast najwyższym (120,4%) gospodarstwa o największych kosztach produkcji – ze zwierzętami trawożernymi (rys. 1).



Rysunek 1. Udział dopłat w dochodzie gospodarstw ekologicznych o różnych kierunkach produkcji (średnio w latach 2013-2015)

Figure 1. Share of subsidies in the income of organic farms with different production directions (average in 2013-2015)

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Do ustalenia konkurencyjności badanych gospodarstw posłużono się wskaźnikiem konkurencyjności (Wk). W latach 2013-2015 wśród badanych gospodarstw ekologicznych pełną zdolnością konkurencyjną ($Wk4$) wykazały się jedynie gospodarstwa z uprawami trwałymi ($Wk = 2,1$), zdolnością do konkurencji ($Wk3$) – wyspecjalizowane w uprawach polowych ($Wk = 1,3$), natomiast brakiem zdolności konkurencyjnej ($Wk2$) – gospodarstwa utrzymujące krowy mleczne i zwierzęta trawożerne oraz gospodarstwa mieszane (Wk odpowiednio: 0,8, 0,7, 0,6).

Analizowano także konkurencyjność jako zdolność gospodarstwa do rozwoju. Gospodarstwo jest zdolne do rozwoju, gdy dochód z niego dwukrotnie pokryje koszty własnych czynników produkcji oraz zapewni rolnikowi-przedsiębiorcy uzyskanie przynajmniej dochodu paritetowego, dodatniego dochodu z zarządzania i dodatniej stopy inwestowania netto [Sobierajewska, Ziętara 2017, Ziętara 2014]. Dochód z zarządzania jest miarą sprawności zarządzania. Jeżeli jest ujemny, oznacza, że uzyskany dochód rolniczy nie pokrył kosztów nieopłaconych własnych czynników produkcji: pracy, ziemi i kapitału [Ziętara 2014]. Gospodarstwa z pełną zdolnością konkurencyjną (z uprawami trwałymi) oraz zdolne do konkurencji (wyspecjalizowane w uprawach polowych) uzyskały w latach 2013-2015 dodatni dochód z zarządzania (przy czym w gospodarstwach z pełną zdolnością konkurencyjną był on ponadtrzykrotnie wyższy niż w gospodarstwach zdolnych do konkurencji), a gospodarstwa niezdolne do konkurencji – ujemny.

Poziom wynagrodzenia pracy własnej także zależał od zdolności konkurencyjnej gospodarstwa. W gospodarstwach z pełną zdolnością konkurencyjną (z uprawami trwałymi) potencjalna opłata pracy własnej była ponadtrzykrotnie wyższa od wynagrodzenia w gospodarce narodowej, natomiast w gospodarstwach zdolnych do konkurencji (wyspecjalizowanych w uprawach polowych) – prawie dwukrotnie. Gospodarstwa utrzymujące zwierzęta (niemające zdolności konkurencyjnej) – z krowami mlecznymi oraz z trawożernymi uzyskały dochód na poziomie parytetowym, natomiast mieszane nie osiągnęły nawet parytetowej opłaty pracy własnej.

Jednym z czynników decydujących o rozwoju gospodarstw jest wielkość nakładów inwestycyjnych ponoszonych przez gospodarstwa na odtworzenie, powiększenie i unowocześnienie majątku trwałego [Józwiak 2012, Czubak, Sadowski 2014, Grzelak 2015, Sass 2017]. Gospodarstwa z pełną zdolnością konkurencyjną i zdolne do konkurencji realizowały inwestycje netto (charakteryzowały się dodatnią stopą inwestycji netto), a niemające zdolności konkurencyjnej nie realizowały nawet inwestycji odtworzeniowych (charakteryzowały się ujemną stopą inwestycji netto) (tab. 3).

Tabela 3. Konkurencyjność gospodarstw ekologicznych o różnym kierunku produkcji (średnio w latach 2013-2015)

Table 3. Competitiveness of organic farms with different production lines (average in 2013-2015)

Wyszczególnienie/ Specification	Gospodarstwa według typów rolniczych/ Farms by type of farming				
	uprawy polowe/field crops	uprawy trwałe/other permanent crops	krowy mleczne/ dairy cows	zwierzęta trawożerne/ other grazing livestock	mieszane/ mixed
Wskaźnik konkurencyjności/ Competitiveness index	1,3	2,1	0,8	0,7	0,6
Zdolność konkurencyjna/ Competitive ability	zdolne do konkurencji/ capable of competition	pełna zdolność konkurencyjna/ full competitive ability	brak zdolności konkurencyjnej/ lack of competitive ability		
Dochód z zarządzania i ryzyka [zł/gospodarstwo]/ Income from management and risk [PLN per farm]*	11,4	35,3	-11,9	-13,7	-14,7
Parytet dochodowy/Income parity**	1,7	3,2	1	1	0,8
Stopa inwestycji netto/Net investment rate [%]***	3,4	2,9	-47,3	-8,2	-27,1

* dochód z zarządzania stanowi różnicę między dochodem z gospodarstwa a kosztami użycia własnych czynników produkcji (pracy, ziemi i kapitału)/management income is the difference between farm income and the costs of using own production factors (labor, land and capital),

** parytet dochodowy to stosunek dochodu z gospodarstwa w przeliczeniu na jednostkę pracy własnej (FWU – Family Work Unit = 2120 godzin pracy własnej w roku) do średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej na podstawie obliczeń Zakładu Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB w latach 2013-2015 wynosiło odpowiednio: 29 798 zł, 30 915 zł i 31 960 zł/income parity is the ratio of farm income per unit of own work (FWU – Family Work Unit = 2120 hours of own work in a year) to the average wage in the national economy. The average net wage in the national economy based on the calculations of the Agricultural Accountancy Department of IERiGŻ-PIB in 2013-2015 amounted to PLN 29,798, PLN 30,915 and PLN 31,960,

*** Stopa inwestycji netto – stosunek inwestycji netto do amortyzacji wyrażony w %/net investment rate – net investment to depreciation ratio expressed in %

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Wnioski

1. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że w latach 2013-2015 kierunek produkcji wpływał na efektywność i konkurencyjność polskich gospodarstw ekologicznych, a rezygnacja w wielu gospodarstwach z prowadzenia produkcji zwierzęcej miała uzasadnienie ekonomiczne.
2. Potencjał produkcyjny gospodarstw zależał od kierunku produkcji. Gospodarstwa utrzymujące zwierzęta charakteryzowały się niższą wartością aktywów przypadających na gospodarstwo niż gospodarstwa z produkcją roślinną i opierały swoją działalność głównie na pracy członków rodzin, podczas gdy gospodarstwa z produkcją roślinną w znacznym stopniu na zatrudnianiu pracowników najemnych.
3. Gospodarstwa z produkcją roślinną charakteryzowały się wyższą produktywnością pracy niż gospodarstwa utrzymujące zwierzęta.
4. W latach 2013-2015 wśród badanych gospodarstw ekologicznych o różnych kierunkach produkcji pełną zdolnością konkurencyjną wykazały się jedynie gospodarstwa z uprawami trwałymi, zdolnością do konkurencji – wyspecjalizowane w uprawach polowych, natomiast brakiem zdolności konkurencyjnej – gospodarstwa utrzymujące zwierzęta: z krowami mlecznymi, z trawożernymi oraz mieszane.
5. Gospodarstwa z produkcją roślinną uzyskały w latach 2013-2015 dodatni dochód z zarządzania, a gospodarstwa utrzymujące zwierzęta – ujemny.
6. W gospodarstwach z uprawami trwałymi potencjalna opłata pracy własnej była ponadtrzykrotnie wyższa od wynagrodzenia w gospodarce narodowej, natomiast w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych prawie dwukrotnie. Gospodarstwa z krowami mlecznymi oraz ze zwierzętami trawożernymi uzyskały dochód na poziomie parytetowym, natomiast mieszane nie osiągnęły nawet parytetowej opłaty pracy własnej.
7. Gospodarstwa roślinne charakteryzowały się dodatnią stopą inwestycji netto, natomiast w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta była ona ujemna.

Literatura/Bibliography

- Bocian Monika, Dariusz Osuch, Adam Smolik. 2017. *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2015 roku* (Technical and economic parameters by group of farms participating in the Polish FADN in 2015). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Goraj Lech, Monika Bocian, Dariusz Osuch, Adam Smolik. 2015. *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2013 roku* (Technical and economic parameters by group of farms participating in the Polish FADN in 2013). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Goraj Lech, Monika Bocian, Dariusz Osuch, Adam Smolik. 2016. *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2014 roku* (Technical and economic parameters by group of farms participating in the Polish FADN in 2014). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Czubak Wawrzyniec, Arkadiusz Sadowski. 2014. Wpływ modernizacji wspieranych funduszami UE na zmiany sytuacji majątkowej gospodarstw rolnych w Polsce (Impact of the EU Funds Supporting Farm Modernisation on the Changes of the Assets in Polish Farms). *Journal of Agribusiness and Rural Development* 2 (32): 45-57.
- Grzelak Aleksander. 2015. Determinanty zasobowe procesów reprodukcji majątku gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość rolną (FADN) (Resource determinants of reproduction processes of assets of farms engaged in agricultural accountancy (FADN)). *Roczniki Naukowe SERiA XVII* (2): 69-74.
- Józwiak Wojciech. 2012. *Polskie rolnictwo i gospodarstwa rolne w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku. Program Wieloletni 2011-2014 53* (Polish agriculture and farms in the first and second decade of the 21st century. Multiannual Program 2011-2014 53). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Kleinhanß Werner. 2015. Konkurencyjność głównych typów gospodarstw rolnych w Niemczech (Competitiveness of the major types of agricultural holdings in Germany). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1 (342): 25-41, doi: 10.5604/00441600.1146869.

- MRiRW (Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi). 2016. *Przewodnik po działaniu Rolnictwo Ekologiczne PROW 2014-2020* (Guide to the action Organic Farming Program for Rural Development 2014-2020). Warszawa: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- Natchman Grażyna. 2014. Konkurencyjność ekologicznych gospodarstw roślinnych na tle gospodarstw prowadzących produkcję z udziałem zwierząt (Competitiveness of organic crop farms against a background of farms involved in the livestock production). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 4: 131-143.
- Niewęglowska Grażyna. 2014. Gospodarstwa ekologiczne – szansą czy zagrożeniem dla polskiego rolnictwa? (Organic farms – an opportunity or a threat for Polish agriculture?). *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 361: 169-176.
- Nowogródzka Teresa. 2012. Stan i perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce (Current status and prospects of organic farming in Poland). *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego* 12 (2): 54-65.
- Rozporządzenie RADY (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. (Council Regulation (EC) No. 834/2007 of 28 June 2007). OJ L 189, 20.7.2007.
- Sass Roman. 2017. Konkurencyjność gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim w zależności od kierunku i skali produkcji (Competitiveness of farms in kujawsko-pomorskie voivodeship depending on the direction and scale of production). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 2 (351): 32-50, doi 10.5604/00441600.1240388.
- Sobierajewska Jolanta, Wojciech Ziętara. 2017. Konkurencyjność polskich gospodarstw ogrodniczych (Competitiveness of the Polish horticulture farms). *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich* 104 (3): 21-32, doi 10.22630/RNR.2017.104.3.18.
- Ziętara Wojciech. 2014. Konkurencyjność polskich gospodarstw rolniczych (Competitiveness of Polish farms). *Roczniki Naukowe SERiA XVI* (1): 257-262.

Summary

The purpose of the work was to assess the effectiveness and competitiveness of Polish organic farms with different production directions. Their production potential, intensity and production costs were also presented. The information from holdings conducting Polish FADN accounting was used. It was included in the publications: Technical and economic parameters by groups of agricultural holdings participating in the Polish FADN in 2013-2015. The following methods were used: descriptive, using tabular, and comparative tables. The research covered the years 2013-2015. In the analyzed period, the direction of production influenced the efficiency and competitiveness of Polish organic farms. Farms running only crop production were characterized by higher labor productivity than farms keeping animals. From among the surveyed organic farms, only permanent crops showed full competitive ability. Farms specialized in field crops showed ability to compete. And lack of competitive ability was showed by farms keeping animals: with dairy cows, other grazing livestock and mixed.

Adres do korespondencji
dr inż. Maria J. Orłowska
orcid.org/0000-0003-3930-4346
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy
Pracownia Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie
ul. Fordońska 430/404
85-790 Bydgoszcz
tel. (52) 340 80 25
e-mail: orjol@utp.edu.pl